

Kárpátalja, 2001. március 16–17.

Zúgva, bögve törte át a gátot,
El akarta nyelni az egész világot!

(Petőfi, A Tisza)

Az alap

Vannak emberek, akik égneek. Hatalmas lángjuk fényénél az okosok tanulnak, mások pecsenyéjüket sütögetik rajta, az óvatlanok megperzselődnek. Az égő emberek lehetnek nagy gondolkodók, nagy művészek, vagy nagy szervezők. Ritkán párosul azonban bennük kettő ezekből a tulajdonságokból, s mindhárom szinte alig.

A „hétköznapi ember” is ég, de csak akkor és azért. Mindennap, sőt napjában többször is változtatja, amiért ég. Ezért van rá nagy hatással az, aki egy valamiért ég: fel lehet rá nézni, és mivel nem változik, ad valamiféle biztosnak tűnő támpontot az állandóan változó, mégis szinte autوماتaként élő hétköznapi embernek.

A baj több formában is jelentkezhet. A hétköznapi emberé akkor, amikor elhiszi, hogy semmit sem tehet a „növekedéséért”. Ilyenkor benne reked a hétköznapi malomban. Az égő ember baja akkor jelentkezik, amikor nem látja meg lángjának féloldalasságát. Ilyenkor félreég, és sokakat megperzsel, akik aztán vagy belepusztulnak ebbe, vagy elmenekülnek mellőle.

Az igazán nagy emberek lángja nem látszik. Bennük a három nagyság tüze kiegyenlíti egymást. Egyenletes, mégsem perzselő kisugárzásuk mellett sokan melegszenek. Elbújni el lehet előlük, de akkor az ember tovább fázik. Le lehet telepedni melléjük, és akkor megtanítanak „növekedni”, majd sugározni. Ők azok a bizonyos szelídek.

Előszó

A jószok és az ökológusok már évekkorábban megjósolták, jelezték a rendszeres nagy árvizeket a Tiszán. Az egyik a kártyából és a csillagokból, a másik a globális felmelegedésből és az erdőirtásokból. Mindkettőnek igaza lett.

Már évek óta hallgattam a tévében – mert újságot nem olvasok a mérhetetlen mennyiségű manipulált adat és fél igazság miatt, nem mintha a tévé nem ugyanezt tenné, de ott legalább a látvány valamelyest valóságomra, mert bár a digitális technika a képek manipulálását is lehetővé teszi –, szóval amikor a fotelben ülve néztem az összedült házakat, hajléktalan embereket, a gyomrom táján összeszorult valami, és a torkomban is éreztem valami gombócszerűt növekedni. Aztán változott a kép, és az előző érzéseket mások váltották fel, azaz megnyugodtam. Kárpátalja valahogy mindig a világ végét jelentette számomra, mert bár többször jártam már külföldön, de útjaim szinte minden esetben, honfitársaim példáját követve, nyugat felé kanyarodtak. Erdélyben mindössze egyszer jártam, és a Tiszántúl tájait sem ismerem. Petőfivel ellentétben a hegyeket szeretem, de a hegyek nekem mindig az Alpokat jelentették, sohasem a Kárpátokat. Hogy miért, máig sem tudom. Talán érintetlen, vad tisztaságuk, az európai „kultúrától” való távolságuk tette félelmetessé számomra őket.

Idén valami megváltozott. A kárpátaljai árvíz képei ugyanazokat a hatásokat váltották ki szerveimben, de valami tartósabb érzés is kifejlődött: „Vedd fel a csizmádat,

vedd válladra a lapátot, ülj fel a vonatra, és menj, segíts! Ne sokat gatyázz, már nincs sok időd hátra, most még megtetheted!” – mondta egy hang bennem, és csak mondta, mondta. Pár nap múlva jött Márti telefonja: „Szükség lenne egy váltósofőrré, mert meghúzódott a karom, meg szívesen is látnánk, ha velünk jönnél...” Ezután már csak a feleségemet kellett meggyőznöm arról, hogy nem örültem meg egészen. Nem volt könnyű, mert szinte minden értelmes érv az ő oldalán volt. Aztán valahogy csak ráállt.

Az egész út mindösszesen két nap volt. Leírhatatlan. Hogy mégis megpróbálom megtenni, az az illat miatt van. Megkóstolnia és megemésztenie mindenkinek magának kell, mert az ízről írni nem lehet. De az illat talán étvágyat gerjeszt. Tudja ezt minden szakács és háziasszony. Ezért építenek az éttermek közepére manapság nyílt tűző grillzöket, és a háziasszony is csak a pecsenye megsütése után szokott szellőztetni.

Semmi mást nem kívánhatok, minthogy összeszaladjon a nyál a szátokban a következő kis beszámolót olvasva, és vágy ébredjen bennetek megízlelni azt, ami nekem ízlett, és magam számára jónak találtam. Ha pedig valakinek már az illat is csavarja az orrát, hát az keressen magának más inycsiklandozó finomságot.

A határon

— Hány éves vagy?

— Hat — felelte a pöttöm emberke, és hátratolta homlokáról kis, barna kalapját, ahogy apjától vagy nagyapjától láthatta otthon. Szürke szeme összeszűkülte egy csalafinta mosoly kíséretében, és szeme sarkában ráncok sora jelent meg.

— Nem kellene iskolában lenned? — kérdezett ismét a férfi, bár nagyon is jól érezte minden porcikájában, mennyire tudálékos, lekicsinylő és felesleges a kérdése. Ünnepe volt. Március 15-ét követő péntek, melyet országosan ledolgoztak valamelyik korábbi szombat, így „szabadon” ünnepelhetett a nép négy napon át. A határon azonban nem volt ünnep. A kárpátaljai Mercédeszei és Audijai folyamatos sorban hömpölyögtek a határ mindkét oldaláról. Csak egy vagy két utas ült bennük, áru semmi.

— Aki ide kijár közülünk a határra, már egy sem jár iskolába — válaszolta a gyerek, és tovább rágta az almát, amit az egyik kocsiból kunyerált. — Nem lehet. Dolgozni kell. A családban egyedül én keresek. Anyám és apám munkanélküliek, és heten vagyunk testvérek. Rám nincs gondjuk, mert itt mindig kapok valamit enni. Mindig ad valaki. A pénzt pedig, amit kapok, hazaviszem anyámnak. Néha háromszáz is összejön egy nap, de csak ritkán, mert már sokan vagyunk — s körbematatott az autók körül kéregető társaira. Ő volt a legkisebb, a legnagyobb pedig talán tizenhét. Nem voltak toprongyosak. Orkándzseki, télikabát volt a legtöbbjén. Cipőjük is volt, némelyiken megkopott Adidas, de szemük öreg volt, kemény, éles és céltudatos. Ugrásra, védekezésre, támadásra kész.

— Hová megy ez a sok üres kocsi — kérdezte a férfi, mert nem akarta sajnálatát a gyerek tudomására hozni. — Befelé is üresek, kifelé is.

— Csak úgy néz ki! Magyarország felé mindegyiknek tele van a tankja gázolajjal, visszafelé pedig üresek. Ebből él itt mindenki, meg a pénzváltásból, mert más nincs. A Mercikbe százhusz liter is befér, de amióta megszigorították, naponta csak egyszer lehet átmenni.

A gyerek elszaladt, mert újabb magyar autók érkeztek. Néhány ferences szerzetes jött. Nagyszőlőse igyekeztek a rendházba. Néhány házaspár is, akik talán az árvizet jöttek nézni, vagy rokonaikhoz mentek át. A férfi beült az autóba, és kibontotta a vaniliás croissant, amit felesége csomagolt az útra. Szendvicseiket már rég szétosztották a srácok között. Beleharapott, s közben nézte a vizet. A határállomás fenn volt a gát tetején, Tiszabecs háza felett. Balra látszott a Tisza-híd rozsdás vasszerkezete és alatta a csendesen hömpölygő Tisza. Jobb oldalon végelethetetlen víztenger, amiből itt-ott már iszapszigetek álltak ki. A töltés alatt kis tanya állt. A padlásablaknál látszott a levonult víz nyoma. Messze a víz mögött templomtorony. A víz közepén faszor kanyargott a templom irányába, és a fák között hosszú kocsisor kígyózott a határ felé. Olyan volt, mintha a víz tetején araszolnának előre. Hatalmas sirálycsapat szállt fel vijjogva, mikor a motorokat beindították, majd szép lassan körözve visszaereszkedtek a sártengerre. Kis, fekete kutya állt meg az autó mellett. Nézte a férfit, ahogy eszik, majd leült, és fejét oldalra fordítva vakkantott egyet. Szemét egy pillanatra sem vette le a férfi mozgó szájáról.

— Hányan vagytok még? — kérdezte a férfi csak úgy magában, bár jól tudta, hogy sok millióan, és számuk egyre nő. Kidobta a sütemény sarkát, és nagyot sóhajtott. A vámházból most ismét kijött egy tisztviselő. Két órán belül már a harmadik, és körbejárta a három autót. Olajat, húst, májkrémet, margarint keresett, de csak szóban. Már a többiek is azt keresték. Aztán ismét visszament a bürokrácia sűrűjébe. A rakományhoz nem nyúlt hozzá egy sem. Hirtelen sovány, vörös hajú asszony rohant ki a vámházból, és hangos szitkozódások közepette elkezdte kergetni a gyerekeket. Azok lehúzódtak a töltésről, és sárral kezdtek dobálni az asszony. Ettől aztán már az autók is belekapcsolódtak a gyerekek szidásába és kergetésébe, akik ezt nagyon élvezték. A szó és a sár csata ukránul folyt. Végül a gyerekek meghátráltak. Déli kettő után indultak tovább.

Egy elkötelezett emberpár

Tiszaújhegy. Az 1800-as évek végén kiadott Gönczy atlaszban a legkisebb körrel jelölt falu a Tisza jobb partján, nem messze Nagyszőlőstől. Itt nem jött ki medréről a Tisza. A takaros kis udvarházban lakó házaspár 17 éve költözött ki Nyíregyházáról ide Kárpátaljára, hogy gondját viselje a „lelkeknek”.

— Viselni nem sikerült, csak megosztolni rajta — mondta István, a pap. Magas, csontos fiatalember. Hatalmas horgas orra tekintélyt parancsoló, de mosolygó szeme és lágy, bariton hangja bepillantást enged a szívébe, amely nem parancsol, csak magának.

Este az asztalt nyolcan, tízen, tizenketten ülték körül aszerint, ahogy jöttek és mentek az emberek. Fialok jöttek a másnapi árvízi munka miatt, egy férfi szerszámokat hozott, a kántor a mise miatt jött, majd egy másik pap a szomszéd faluból. Néha beszaladt egy-két gyerek is, de rájuk nem volt idő.

— Majd ha elmentek, vagy lefeküdtek a vendégek, akkor majd mesélek is — mondta Rita, a háziasszony.

— De anyu, ma három gölt is rúgtam — szaladt hozzá egy tizenéves kis lurkó.

— Jól van, kisfiam, majd elmeséled — válaszol neki fordultában az asszony, és már teszi is az asztalra az újabb hegy tócsnit. Valahonnan előkerül egy üveg misebor is.

— Három éve ilyenkor, amikor az árvíz volt, már nem tudtuk hová tenni a sok segélyszállítmányt, most pedig ti vagytok a harmadikak — mondja István, a pap, de hangjában nincs szemrehányás. Miért is lenne! Az a csoda, ha valaki megszervez egy ilyen akciót. Mert adni még csak adnak az emberek, ha nem is szívesen — adnak pénzt, takarót, élelmiszert, ruhát is —, de nekiindulni kéni, beszerezni az árut, szállítani, tárolni, csomagolni, engedélyeztetni a vámossal, a KÖJÁL-lal, egyeztetni a konzullal, kiállítani a sok orosz nyelvű papírt, autót szerezni meg sofőrt, levezetni a néhány száz kilométert oda és vissza, az már más kategória. És ezt tudja a pap is, aki ugyanezt teszi a határ másik oldalán, a szétosztás kapcsán. Az ilyenekből van kevés odaát is, és itt is. Azért mindig van, ha csak egy-két napra is.

Aztán sorra jönnek az aktuális témák: magyarok és ukránok, szászok, szlovákok, rutének, cigányok, oroszok s mindazok, akik ezen a kis „szigeten”, a Tisza és a hegyek között évszázadok óta együtt élnek. Aztán az iskola, a munkalehetőség, a vallás, a hit, a szegénység és mindig, minden mögött az árvíz.

— Tavaly hozták át a vasút alatt a gázvezetéket — meséli Csaba, a pap jobb keze. — Nem lett eléggé megtömörítve a föld, és most a víz megtalálta a gyenge pontot. Ott mosta el, vagy kétszáz méter hosszán. A sínpálya is leszakadt, mintha papírból lett volna. A víz pedig jött. Majd holnap meglátjátok, mit csinált.

— Már láttuk este is Királyházán, ahol lepakoltunk. Az alsó részen alig volt járható az út a sok víztől, kátyútól és biciklistől — szólt közbe Gábor.

— Igen, ott is volt víz, de ott kevesebb a vályogház. A téglalakások bírták a vizet, ott felfelé Szász Újfalunak, Fekete Ardónak... — s a kezével legyintett —, de majd meglátjátok magatok... — szólt közbe István, és még egyszer töltött a vörösborból.

Este Királyházán már sötét volt, mire leparkoltak. Hét óra ment el a papirtologatással, ami a határon csak elkezdődött, aztán Nagyszőlősen folytatódott a vámolással. A rakománnyal senki sem foglalkozott. Néha jött egy-egy vámos, de azt is csak olyan áru érdekelt, amit le lehetett volna foglalni. Az ajándék cigaretta, bor aztán megtette a hatását, de az idő ment. A parókiánál is várni kellett, mert a papot kihívták valahová. Aztán már gyorsan ment minden. Lániban állva hamar bevándorolt a lelkigyakorlatos terembe minden zsák és doboz ruha, takaró, csizma, a sok kanna fertőtlenítőszer, a mosószer, a liszt, a cukor, a konzerv, tészta, zacskós leves, bab, lencse. A végén a pap csodálkozva adta tovább a láda banánt és narancsot. A fiatalok szeme csillogott a gyenge fényben. Érezni lehetett, hogy már mindennek tudják a helyét.

— Sok szempontból sajtóságos a helyzetünk. Nemcsak sokféle nép, vallás, nyelv, de itt van például az idő is. A hivatalos idő a kijevi, ami egy órával előbbre jár, mint a budapesti. A nyári időszámítások pedig — ami itt nincs — egybeesik. Képzeld, aki odaát dolgozik nálatok, állandó időzavarban lehetne, ha ezt követné. De az emberek sokkal bölsebbek, mint a hivatalok. Itt minden a pesti időszámítás szerint megy. Csak akkor kell alkalmazkodni, ha vonatra ülünk, és Kijevbe megyünk valami ügyet elintézni, az pedig ritka.

— Holnap reggel a két kisbusszal megyünk, mert innen a faluból is jönnek néhányan *asztalt bontani* Ardóba — mondta Rita, miközben az asztal közepén a tálba borított következő adag tócsnit. — Csaba, hazafelé még nézz be az emberekhez, hogy minden rendben van-e. A misén még néhányan jelezték, hogy ők is jönnek.

Este mise volt. Miközben a csapat egyik fele Királyházát járta, a másik fele misén volt, hiszen nemcsak segítségül áll az ember. A templom tele volt.

— Mikor idejöttünk, ez is üres volt, mint minden templom a környéken. Néhány öregasszony, más senki. Aztán nekiláttunk. Megismerkedtünk az emberekkel. Szép lassan, évek alatt elő lehetett hozni mindazt, ami bennük van, valahol mélyen eldugva. Már szinte nem is tudták, mi az, együtt, egymásért, magunkért, másokért. Aztán jöttek a fiatalok is, és most már ők viszik az egészséget. Az árvíz is segített, az odaátról jövő segítség példája, az összefogás példája. A misén is együtt énekelünk, imádkoztunk, örülünk, szomorkodtunk — mondta vacsora közben István.

— Anyu, le kellene fektetni a kicsiket — jött be a nagylány.

— Rögtön jövök — mondta az asszony —, a vendégek is lefeksznek már, mert reggel 7-kor indulás lesz.

Lassan elcsendesedett a ház. A vendégek lefeküdtek oda, ahol helyet találtak. Polifóm, pokróc jutott mindenkinek, volt, akinek ágy is. A WC előtt elfogytak a sorban állók, és a gazdasszony is elmosta az utolsó edényt. Csend borult a házra, csak a férfiszakasz horkolói vágtak még egy ideig egymás „szavába”.

Fekete Ardó

A lapályból a reggeli fényben élesen emelkedtek ki a Máramarosi Havasok előhegyei.

Gyönyörű vidék ez. Nem csoda, hogy nem mennek el innen az emberek az árvízveszély miatt. Hová is mennének? Itt van mindenük, még az a kevés is, amit a víz meg hagyott.

A kocsiiban csak néha szólalt meg valaki. Valami szorongás volt a levegőben. Láttak már összedőlt házakat, kikapott bútorokat, kitergetett szőnyeget, takarókat, elsodort hidat, kerítést, de féltek a továbbiaktól. Nem tudták, mi jön még. Féltek a látványtól, a szegénységtől: városi emberek voltak.

Tekeházán, az elágazásnál várták be Rita kocsiját, aztán mentek utána. Itt még csak néhány vályogházat láttak összedőlve. Majd Szászfalu következett. A községháza és a mozi is vályogból épült. Nem sok maradt belőlük. Majd következett Fekete Ardó. A főutcán mentek befelé. Minden harmadik, negyedik ház össze volt dőlve. Volt, ahol a tető úgy állt a rom tetején, mintha mi sem történt volna, s volt, ahol megbillent, mint egy félrekapott kalap. A kerítések méter magasan a törmelék, amit a víz sodort magával, a kertek helyén iszap tenger. Benn, a falu közepén csak a templom állt és néhány kőház. A hidat is elsodorta a víz. Itt majd kétméteres volt az áradás. Az iskolánál álltak meg. A falvakban, így itt is sok katonát láttak a bontásokon. Katonai konyhák álltak a községháza előtt, és kocsik szállították a vizet, kenyeret. Az iskola előtt volt a munkelosztás. Minden szervezettnek látszott, de nem ment semmi simán. Az érdekek ütköztek még itt is, ilyenkor is. Volt hatóság által kijelölt biztos, volt helyi „kiskirály”, s volt az asszonyoknak is külön véleményük, mert úgy gondolták néhányan, hogy náluk van a legnagyobb baj. Náluk is volt, csak hát mindegyiknél. Félóra vita után végül elindult a csapat a Fő utca 40. és a Fő utca 5. szám alá bontani.

— Végre! — gondolták, akik segíteni jöttek, már éppen ideje. Minek ennyit dumálni, melózni kell! De hát egész más odamenni egy napra, meg ott élni és dolgozni másnap, meg harmadnap is.

Más azt mondani: Itt vagyunk segíteni, mi az, hogy nincs létra, kötél, szerszám, pajszer!, és más az: De jó, hogy jöttek, mindjárt szaladok mindent szerezni, csak várjanak egy kicsit. Más az, hogy: Minek ezt a házat lebontani, mikor még a lábán áll, az ott szemben pedig, ahol az az özvegyasszony ül a kapu előtt, csak egy rakás törmelék?,

és más az, hogy: Ezt jelölte ki a biztos, akkor ő tudja, mit csinál, nem okoskodni jöttünk, hanem dolgozni. S megint más azt mondani: Bizonyára ez valakinek a valakije, aki most a zürzavarban gyorsan felépített magának egy új házat.

Más a gondolat, más a beszéd, és más a cselekedet, és egészen más a valóság.

Szerencsére a valóság kézzel fogható közelségben volt, és nem hagyott sok teret a beszédnek és a zavarodott gondolatoknak.

Előkerültek a létrák, a kötelek, a szerszámok, kialakultak a párok, a fogások, és a tető lassan levándorolt az udvar különböző részére. Külön a faanyag, külön a pala, a téglák, a vályog, és külön a törmelék is. Levándorolt a padlás sarkából a maradék dió, a szelemen tetejéről a régi családi fotó és a kis bekeretezett hímezés is. Kiment a fészerbe az összes ablak, ajtó, a villanyóra, a sok kapcsoló, csillár, ami az első kiöltözéskor még benn maradt. Csak a rekamié maradt még benn, mert a kis nyári konyhába, ahol a család lakott, már nem fért be, így a gazda még mindig a házban aludt.

A sok idegen váratlanul lepte meg a családot. A gazda szerszámokért futkosott, és bemutatkozni sem volt senkinek kedve: „Dolgozni jöttek, nem ismerkedni.” Először a gazda állt be a „sorba”. A tetőről lecsúsztatott hullámpalákat fogadták lenn a férfival.

— Fiúk nincsenek? — kérdezte a férfi, mert egy idősebb s két fiatalabb asszonyon és három gyereken kívül más nem mutatkozott.

— Vagyunk még egy páran, de mindegyiknek összedőlt a háza itt a szomszéd faluban. Az öcsémé is, és anyámé is. Ők is bontanak. — Vejeim nincsenek. Csak a két unokát hozták haza a lányok.

— S ez a kislány?

— Ez a legkisebb lányom. A legidősebb pedig odaát dolgozik Hajdúlacházán, de havonta hazalátogat.

Aztán rakták a palát, mert figyelni kellett a csúsztatásnál, meg a lerakásnál is.

— Jó lesz még ez valahová. Elfér az udvaron — mondta a gazda, és úgy tette le a rozszant hullámpalát, mintha az unokája lett volna. Közben az asszonyok kávé és bort kínáltak, és palackos vizet.

— Az ebéd hogyan lesz? — kérdezte óvatosan a gazda —, az asszony kifőzhet tésztát, ha gondolják, de egykor el kell mennie dolgozni, csak azért kérdezem.

— Köszönjük, lesz ebédünk. A katonáknál kapunk, az iskolában.

— Honnan jöttek?

— Budapestről.

— Egyszer jártam már ott.

A pala elfogyott, és a gerendák is sorban lejtettek a tetőről. Amíg a kemény téglákat dobálták fentről, félreálltak.

— Maga szerint hány éves vagyok? — kérdezte a gazda a férfit. Középmagas, zömök, erős ember volt. Járása macskós, de az lehetett a csizmától is, többnapos szakállá öszes, és a haja is hasonló.

— Hát — mondta a férfi, miközben végigmérte és végiggondolta —, lehet úgy ötvenöt.

— Ötvenhét vagyok, maga sem lehet sokkal kevesebb, s a nevem Balog István — s nyújtotta a kezét.

— Farkas István vagyok, és szintén ötvenhét — mondta férfi, és a cigány vicc jutott eszébe a lopott szekérről és a „Balog István K. J.” felirattal —, de nekem már négy unokám van két leánytól. — Hogy a részletekbe ne kelljen belemenni, más témára tért át, miközben kezét rázták.

— Hogy történt? Mikor jött a víz?

— Éjjelre vártuk, így senki nem aludt a faluban. Aztán tizenegykor ájtott a szomszéd, hogy már ott van nála a kertben. Nem lassan jött, ahogy szokott, hanem egy nagy hullámban. Ott álltunk mind az ablakban. Egyszer csak nagy

reccsenéssel összedől itt szemben a ház, majd nem sokkal utána ott feljebb az, ni. Rohantam ki az állatokhoz, de akkor már derékig ért az udvarban a víz. A két malacot egy ládára raktam fel, de a tehénnel nem tudtam mit kezdeni, az csak állt a vízben, és bögött. A tyúkok szanaszét repültek. Aztán benn a szobában is feltört a víz. Nem építettem elég magasra az alapot. Követ tettem ugyan bele, de vályogba raktam. Az egészet kimosta a víz. Az volt a szerencse, hogy nem maradt sokáig. Reggelre már apadni kezdett, így nem rogyant meg a ház. Aztán jöttek az építésszek, és azt mondták, azonnal költözzünk ki, mert bármikor összedőlhet. Akkor mentek ki a gyerekek az asszonnyal a nyári konyhába, amit téglából építettem. Ott laknak, amíg fel nem építem az újat. Egy méterrel magasabbra teszem a padlót, és csak bentől meg téglából csinálom.

Semmi kétségbeesés, szomorúság nem volt a hangjában. Inkább valami büszkeség, ami akkor fogja el a férfi embert, ha valami új, nagy célt tűzött ki maga elé, és már az utat is tervezgeti feléje.

— Lesz miből? — kérdezte a férfi, és ismét érezte, hogy rosszul kérdezett.

— Nem tudom. Majd lesz valahogy. Talán az állam is segít, bár ezek a politikusok... — és legyintett a kezével.

— Maffiózó az mind — vágott bele az egyik újházi —, csak a saját házaikat építik, de azt sem itt a Tisza mellett.

— Azt mondják, kiirtották odafenn az erdőket, azért van ez a nagy víz — mondta Balog István —, de kérdem én, mi fogja meg jobban a talajt, az álló fenyő, ami ha jön a vihar, kidől, és viszi magával a földet is, vagy a kivágott fa, aminek benne marad a gyökere, és nem tud kidülni.

— Ugyan, nem értesz te semmit — vágott vissza az újhelyi —, miért viszi magával a földet a fenyő, ha nem dől ki? Ha meg kiirtják, elszárad a gyökere, és nem tart meg semmit.

— Nem úgy van az, komám — tett rá egy lapáttal az ardói. — Ezekben a nagy viharokban, felhőszakadásokban, ami mostanában van, és amiről még a legöregebbekben hallottak, nem áll meg a fenyő, hanem kidől, és dönti magával az alatta állókat, amíg az egész hegyoldal le nem dől, mint a dominó.

— Eladták ezek a rohadtak az összes erdőt a nyugatnak, azért van az árvíz — mondta az újhelyi, — mintha meg sem hallotta volna az ardói érveit.

Keményfejű, nyakas ember volt mindkettő. Az újhelyi már a kapuban szidni kezdte a háziakat, amiért nem volt szerszám, meg még állt a ház, és nem is nyugodott meg, amíg el nem mentek este. Aztán hazafelé Csaba elmesélte, hogyan alakult át jó tízéves ivás után egy hónapos elvonókúrával egybekötött lelkigyakorlaton, és hogyan esett át a ló túlsó oldalára. Azóta ő a legerkölcösebb, a legtisztább, a legigazmondóbb és a legokosabb a faluban. Az ardói pedig védte az igazát, ha már a házzal kapcsolatban nem szólhatt, hiszen mégiscsak segíteni jöttek az újhelyiek. A férfi csak hallgatta őket, és eszébe jutott kollégája, aki a Kanári-szigetéről jött meg néhány napja, és pont az ottani fenyők természetéről mesélt. A háromezeröttszáz méteres vulkán északi fele dűsan zöld a sok esőtől, a déli pedig kopár a szárazságtól. Csak fenn a csúcs közelében van a déli oldalon fenyőerdő, mivel a csúcs szinte állandóan ködben van. A fenyőtűk hihetetlen sok vizet vezetnek le a talajba, s egy csővezeték-rendszerrel el tudják látni ivóvízzel az egész déli kopár oldalon épült üdülőnegyedeket. Ahol sok van, ott nem ismerik, ahol kevés, ott létkérdés megismerni a fenyők természetét. A Tisza pedig nem mérlegel, hogy mitől nőtt meg a vízszint, ha már nem fér a medrébe, kiönt.

A kemény téglái lejöttek az udvarra. Előkerült egy kis vaskosár, és a férfi az egyik fiatalasszonnyal hordani kezdte a téglákat a kerítés mellé. A másik asszony és a kislány rakták fel. Érezte, hogy bizony az asszonyok hozzászoktak a férfias munkához, míg ő legfeljebb amatőr, mint a legtöbb dologban. Mire belerakta a két téglát a kosárba, az asszony már a hatodikat rakta bele, pedig kesztyűje sem volt. Talán azért, meg a kora miatt, meg a gyerek, akit szoptatni kell, meg a kert, amit most vastag iszap fedett, de a hagymák már átjöttek, és hamarosan gondozni kell, hogy teremjen, meg az állatok, amik túléltek a nagy vizet, és etetni, almozni, fejni kell, meg a falusi levegő, meg a tiszta, jó vére, ami nem torzult el a generációk óta városban élés következtében? Talán — gondolta a férfi, de aztán csak rakta téglát.

— Fél kettő! Ebéd! — kiáltott be valaki az udvarba, és szinte egyszerre dobta el mindenki a kalapácsot, pajszer, lapátot. Az almafa törzsére kis alumínium öntvény víztároló volt erősítve. Alul a gömbben végződő pálcát ha feltolta az ember, tenyerébe meleg víz folyt bele, mert a gyenge nap is megmelegítette a tartályban lévő vizet. Két liter meleg vízzel mindannyian kezét mostunk. Se vízvezeték, se villany. Itt még mindennek értéke van, pedig víz, az most van itt elég.

Lefelé ballagtak az iskola felé. A legtöbb összedől ház három-négy ember dolgozott. Egyenként szedték le és rakták gúlába a vályogtéglákat. A tégláépületek felső szintje a tető alatt sok helyen vályoggal volt kirakva. Hiába, ha nem kap vizet, ez a legjobb építőanyag.

Az iskola egyik termében, a tisztekkel együtt kaptak ebédet. Fehér fityulás, fehérkötényes kiskatonák hozták a zöldséglevest, majd a húsos hajdinát savanyú tökkel és teát. Kiadós ebéd volt. Ezt kapták a kiskatonák is csajkába a másik teremben. Hiába volt az éhség, a férfi nem tudta leküzdeni a torkán, csak az étel felét. Valahogy nem ment. Szégyenszemre ott kellett hagynia, pedig...

A délután aztán már hamar elment. Azaz elment volna, ha Márti nem zárja be a kisbusz kulcsát a kocsiba. Ekkor derült ki, hogy mennyire érdeklődő a kárpátaljai ember.

Vagy csak a munkából volt már elég aznapra? A fél falu összecsődült a kocsi körül. Mindenkinek volt valamilyen jó ötlete, tanácsa. Volt ott néhány ukrán kiskatona, hazafelé tartó munkás, szomszédasszony, egy tucat gyerek, autószerelő, asztalos, megállított autós, talán még autótolvaj is. Megjött Rita is a másik kisbusszal az emberekért, de a kulcs még mindig nyugodtan pihent a hátsó ülésen, karnyújtásnyira az ötletező, kíváncsiskodó emberektől.

Nemcsak az árvízzel szemben tehetetlen az ember, egy jól kitalált biztonsági zár is kétségbe tudja ejteni. Ilyenkor jön rá, hogy milyen kevésre is jó. Nem volt mese, be kellett törni az ablakot. A tömeg nem akart fogyni. Nekiálltak lemosni a csizmákat. Víz volt elég az útszéli árokban.

— Bácsi, kell magának az a csizma? Nem maradt egy kis élelmiszer, ruha? Egy kis aprópénz is elég lenne! — Megérezték, hogy indulni akarnak. Kiürült az autó, mire elindultak, és a bennülőknak volt lelkiismeret-furdalásuk, mert cipő volt a lábukon, jó kabátjuk és nadrágjuk volt, és ahová mentek, ott fedél várta őket.

— Te, Csaba — szólalt meg István —, van még itt néhány májkonzerv, alma és egy kis kenyér, amit az útra hoztunk, ha nem kapnánk enni. Szedd össze, és a következő összedőlt háznál megállok.

Az udvarban a kirakott bútorok között egy asszony mosta lavórban egy gyerek fejét. A másik előrejött, amikor látta Csabát befelé menni. Két szót váltottak, és már jött is vissza.

— Köszönik — mondta. Aztán már nem beszéltek.

A következő kereszteződésben magába roskadt, kopott kabátú ember guggolt az útszéli sárban, mozdulatlanul, a fejét mélyen a kalapja alá rejtve. Olyan volt, mint az összedőlő házak mögöttes. Azok a tetőjüket húzták magukra.

A nyomasztó súly, ami a lelkiükre nehezedett, csak Nagyszőlőst elhagyva csökkent. Akkor már újra beszélgettek. A határról és a hazaútról. Aztán egyre sűrűbben a következő segélyszállítmányról, a nyári munka megszervezéséről, a gyerekek nyaraltatásáról. De csak a maguk megnyugtatósára, mert tenni igazából csak önmagukért tehettek.

Hazafelé

— Azért csak sikerült megszervezni ezt a segélyszállítványt. Nem hittem volna, hogy sikerül, amikor három hete belekezdünk. A tévét néztük. Az árvízi jelentést Kárpátaljáról. Aztán Pistával beszélgetni kezdtünk, és azt mondtam, valamit tennünk kell. Nem ülhetünk itt ölbe tett kézzel — mondta Márta a férfinak, amikor már jól elhagyták a határt. Az eső szép lassan esni kezdett. Nem siettek. A hosszú, fárasztó nap után közös vacsora a pap házaspárnál, búcsú és indulás. Este nyolc volt, mire elhagyták a határt. A férfi nem érezte fáradtnak magát. Jólesett az ülés az egész napos munka után. Negyedórát még medítálatott is indulás előtt, mert Pistának egy kis alvásra volt szüksége.

Az eső egyre erősebben esett. Fehérgyarmatnál már a legnagyobb fokozatra kellett kapcsolni az ablaktörlőt. A férfi a vályogtéglára gondolt, meg a tető nélkül maradt házra, ahol a rekamié állt, s amire most már nyugodtan folyik be az eső, s Balog Istvánra, akinek már nincs alvóhelye sem.

— Pedig Pistának nagyon sok most a munkája — folytatta Márta. Egy újabb projektet vállaltak el, és nem lehet csúszni a határidővel. Szerencsére nem hagyja magát kizsákmányolni. Tíz-tizenkét óránál nem dolgozik többet a benti munkán. Persze aztán ott van a család, a közösségek, a Bokorliget. A vasárnap viszont szent. Akkor nyugodtan pihenhet. Persze a ház körül mindig van mit tenni. Láttad, most polcozták be Zoliékkal a raktárt, mert ott lesz Ákosék műhelye. De nem tehetjük meg, hogy nem segítünk, ugye? És láttad magad is, mennyire örültek és köszönték a sok ajándékot és a ruhákat is. Nagyon örülök, hogy tenni tudunk értük valamit. Biztos vagyok benne,

hogy nyárra megszervezzük valahogy a Bokor-munkatáborot itt Kárpátalján, és segíteni fogjuk az építkezést is.

A férfi nem sokat szólt. Hallgatta Mártit, és azon gondolkozott, mit is tettek valójában. A vezetésre nem nagyon kellett figyelnie, csak az előtte haladó két autó lámpáját kellett követni. Lassan elcsendesedett a szembejövő forgalom is, és az eső is alábbhagyott.

Erős ösztönzésük volt a tévé és a hírek nyomán, hogy szükség van pénzre, takaróra, élelmiszerre, kézi erőre. Volt négy szabad napjuk, amiből kettőt arra áldoztak, hogy ezt a szükségletet erejükhez mérten kielégítsék. Nem sikerült. Saját szemükkel győződtek meg róla, hogy nem sikerült semmit kielégíteni, megoldani. Egyedül a lelkiismeretük nyugodott meg átmenetileg. Igen, örültek, hálásak voltak, köszönték, még dicsérték is őket. Ezt mind ők kapták. És mit tudtak adni? Néhány takarót, néhány nadrágot és pulóvert, néhány napra való ételmezt pár embernek. Néhány cseppet a tengernek. A tenger észre sem vette. A csepp szűnt meg önmaga lenni egy rövid időre, de most már újra csepp. Nagyobb, erősebb, magabiztosabb csepp. Valamit tett. Odaadta a pénzét, idejét, azaz elvette olyanoktól, akik úgyis sokat kapnak belőle.

Nyugodtabb lelkiismeret, öröm, de egy kis keserűség, szomorúság is maradt a pohár alján. A „mindent megtettem, de nem tettem semmit” keserűsége. A „büszkén mesélhetem unokáimnak” érzés az övé lett, az egy napon túli mindennapos gond, szükség, szegénység ott maradt, és még a hála nyomasztó érzése is. És a „miért nem jönnek többször, miért nem adnak többet, amikor adhatnának” érzése is.

Micsoda tartása volt annak a hatéves gyereknek a határon, amikor azt mondta: „Én tartom el a családom!” Micsoda tartása volt annak a házaspárnak, aki a nyíregyházi teológiáról egyenesen Kárpátaljára költözött! Micsoda tartása volt Balog Istvánnak, amikor a bontás közben az új házáról beszélt, miközben unokái a pócegdör sarkában játszottak, s annak az asszonynak, aki összedőlő háza előtt egyedül ülve köszönettel el tudott fogadni egy gumicsizmányi ajándékot! Mit is tettek? Azt hitték, tele kézzel mennek szegények közé, és kiderült, hogy mérhatalmú szegényebbek náluk, mert azt hitték, tehetnek valamit.

És mégis. Nem tehettek mást. Ha kérnek, adniuk kell, amijük van. Még akkor is, ha az semmi. Még ha csak ők maguk gazdagodnak tőle, akkor is, mert ez az egyetlen út ahhoz, hogy emberré váljanak. Önmaguk ellenére adni, csak azért, hogy csökkenjenek, és ezáltal nőjenek. És ha csak az Én növekszik tőle, vagy ha belerokkan? Akkor elszűrt valamit! Akkor maga az adás vált öncélúvá. Akkor el kell ülni, és megismerkedni azzal, aki növekszik, aki belerokkan, aki elszűrt valamit.

A harmadik kocsi lassan szem elől tévesztették. Igyekezniük kellett, ők Fehérvárig mentek. Már elhagyták Gyöngyöst, amikor Pistának kisbusza kiállt egy parkolóba.

— Ne haragudjatok, aludnom kell egy keveset — mondta Pista, és már aludt is.

Az eső elcsendesedett, itt-ott a csillagok is kibukkantak a rohanó felhők közül. Éjjel kettő volt. Már hét órája vezettek.

— Úgy látszik, nagyon elfáradt. Kezdek aggódni miatt — mondta Márta. — Szerencse, hogy már nem vagyunk messze otthonról.

Húsz perc múlva továbbindultak. Aztán végre hazaértek. A férfit még bevitték a Fehérgyári úti elágazáshoz, az első taxiállomásra. Elbúcsúztak. Éjjel három volt.

— Vigyázz rá egy kicsit jobban — mondta a férfi búcsúzaskor Mártinak —, már pont olyan öreg, mint én, és én is nagyon elfáradtam. — De aztán csak legyintett, mert ismerte az aktív embereket. Alszanak egyet, és már tervezik a következő akciót, még ha belerokkannak is. Csak azért is!

Farkas István